

Asia: VN/11443/2021

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle tuotteiden ja palvelujen esteettömyysvaatimuksista annetun direktiivin täytäntöönpanoa koskevaksi lainsäädännöksi

Lausunnonantajan lausunto

Millaisia vaikutuksia näette ehdotettujen muutosten aiheuttavan?

Kynnys ry pitää esteettömyysdirektiivin kansallista toimeenpanoa merkittävänä osana vammaisten henkilöiden oikeuksien turvaamista Suomessa. Toimeenpanolla toteutetaan osittain YK:n vammaisyleissopimuksen asettamia periaatteita ja velvoitteita. Monet direktiivin ehdotuksista ovat oikeansuuntaisia ja kannatettavia. Vaarana on kuitenkin, että hyvät tavoitteet vesittyvät, jos niitä toteutetaan vain osin ja vajavaisesti.

Pelkkä minimivelvoitteiden täyttäminen ei ole riittävää direktiivin ja YK:n vammaisyleissopimuksen tavoitteiden saavuttamiseksi. Se voi olla lopulta haitallista myös elinkeinoelämälle, mikäli tuotteemme ja palvelumme jäävät esteettömyysvaatimuksiltaan puutteellisiksi. Lakiesityksen sisällössä tämä näkyy avoimina kysymyksinä esimerkiksi pankkipalveluiden ja rakennetun esteettömän ympäristön kohdalla eikä YK:n vammaiskomitean yleiskommenttia nro. 2 (2014) artiklan 9. esteettömyydestä ole tässä yhteydessä edes käsitelty.

Esteettömyysdirektiivin toimeenpanon vaikutuksia on arvioitava YK:n vammaisyleissopimuksen valossa, silti soveltamisalasta puuttuu fyysisen ympäristön esteettömyysvaatimus, mikä on usein edellytys esteettömien tuotteiden tai palvelujen käyttämiselle. Kun rakennetun ympäristön esteettömyys jätetään pois direktiivin täytäntöönpanossa, Suomi ei toistaiseksi täytä vammaissopimusta täysimääräisesti.

Harmonisoinnin lisäksi lainsäädännössä tulisi asettaa tietyiltä osin laajempia velvoitteita kuin vain ne, joita direktiivi edellyttää. Tavoitteiden tulisi ylittää direktiivin minimitaso, jotta ne vastaisivat mm. Suomen väestökehityksen mukanaan tuomiin vaatimuksiin saavutettavuuden ja esteettömyyden suhteen.

Vammaisille henkilöille erittäin tärkeitä palveluita (esim. paikallisliikenne) ja tuotteita (esimerkiksi aikataulu- ja reittinäytöt) on jätetty sääntelyn ulkopuolelle. Lakiesitys ja säänneltävät asiakokonaisuudet ovat hajanaisia ja vaikeasti hahmotettavia. Osin epäselväksi jää se, miltä osin voimassa oleva lainsäädäntö jo kattaa direktiivin vaatimukset. Esteettömyyttä, saavutettavuutta ja yhdenvertaisuutta sääntelevän lakien on muodostettava selkeä, aukoton ja lainsäädännön yhteentoimivuutta edistävä kokonaisuus.

Kysymyksiä lausunnonantajille

Lakiuudistuksen valmistelun aikana on keskusteltu valvontakokonaisuuden järjestämisestä.

Valvontakokonaisuus on kuitenkin tässä vaiheessa osin avoin.

Lausunnonantajia pyydetään ottamaan kantaa valvontaan kokonaisuudessaan.

Miten tuotteiden ja palvelujen esteettömyyden valvonta olisi tarkoituksenmukaista järjestää?

Hallituksen esityksessä ei ole riittävällä tavalla kuvailtu, millä tavalla markkinavalvonta toimii kuluttajan näkökulmasta ja miten se huomioi yksityisihmisen valitusmahdollisuudet liittyen esteettömän tuotteen puutteisiin. HE ei myöskään kuvaile tarpeeksi, miten markkinavalvontaa tehtäisiin esteettömyysdirektiivin kattamien tuotteiden osalta.

Kuluttajien kannalta pitäisi olla selkeää, mihin voi ottaa yhteyttä ja valittaa, jos on hankittu tuote tai palvelu ei täytä esteettömyysvaatimuksia. Kuluttajan voi olla vaikea tietää, onko kyseessä tuote vai palvelu. Kuluttajan kannalta olisi tärkeää, että hänen valituksensa esteellisyydestä etenee sille toimijalle, jolla on päävastuu esteettömyysvaatimusten noudattamisessa, ja että kuluttajaa saa tietoa siitä, miten korjaavia toimenpiteitä tehdään. Etenkin digitaalisissa palveluissa kuluttajan voi olla hyvin vaikeaa tai jopa mahdotonta tietää saavutettavuusongelmien lähdeä.

Koska palveluiden ja tuotteiden ero on toisinaan häilyvä, voi maallikolle olla erityisen vaikeata hahmottaa kuka toimivaltainen viranomainen milloinkin on. Tästä syystä olisi hyvä järjestää valituksen yhden luukun periaatteen mukaisesti. Mikäli toimivaltaisia viranomaisia on kuitenkin useampia tulisi jo lakiin säätää kohtuullisena mukautuksena poikkeus määräaajoista

Lausunnonantajia pyydetään kommentoimaan erityisesti palvelujen valvontaa (esitysluonnoksen luku 4.2.6, sivut 83, 85 – 87), kun digitaalisten palvelujen valvonta on tarkoitus keskittää edelleen Etelä-Suomen aluehallintoviraston saavutettavuusvalvonnan yksikköön. Lisäksi pyydetään ottamaan kantaa sähköisen viestinnän palvelujen ja audiovisuaaliseen mediaan pääsyn valvontaan sekä liikennettä koskevien esteettömyystietojen esittämisen valvontaan (laki liikenteen palveluista).

-

Erityisesti tuotteiden markkinavalvonnan järjestäminen on esityksessä vielä avoin. Lausunnonantajia pyydetään esittämään näkemyksenä alla esitettyihin (esitysluonnoksen luku 4.2.6.3, sivut 84-85) vaihtoehtoihin markkinavalvonnan järjestämisestä.

Jo tuotteiden ja palvelujen erottaminen toisistaan on monesti vaikeaa, erityisesti se tulee olemaan sitä tavallisille kuluttajille. Toisaalta esityksen valvontakokonaisuus on vaikeasti hahmotettava, koska

se koostuu useasta eri toimijasta, joten on vaikea ottaa kantaa neuvonta- ja valvontaviranomaiskysymyksiin. Tieto valvovasta viranomaisesta ja oikeussuojakeinoista tulisi olla helposti kansalaisten saatavilla. Annetun tiedon ja neuvonnan tulisi olla saavutettavaa ja selkokielistä.

Valmistelussa on ollut esillä erilaisia vaihtoehtoja:

-

Rakennettu ympäristö

Esteettömyysdirektiivin vaatimukset rakennetulle ympäristölle on esitetty esteettömyysdirektiivin liitteessä III. Jäsenvaltiot voivat päättää kansallisesti, onko rakennetun ympäristön täytettävä liitteessä III vahvistetut esteettömyysvaatimukset. Tässä vaiheessa esitetään, että rakennettua ympäristöä koskevia vaatimuksia ei otettaisi mukaan tähän esitykseen vaan sen soveltamisesta päätettäisiin myöhemmin (ehdotus esitysluonnoksen sivuilla 92-94). Lausunnonantajia pyydetään lausumaan erityisesti siitä:

- Miten esteettömyysdirektiivin soveltaminen palvelun tarjoajan vastuulla olevaan rakennettuun ympäristöön konkreettisesti edistäisi esteettömyyttä ja kuinka laajamittaiseksi arvioitte vaikutukset rakennetun ympäristön esteettömyyteen?**
- Minkälaisia taloudellisia vaikutuksia arvioitte esteettömyysdirektiivin soveltamisella rakennettuun ympäristöön olevan palvelun tarjoajalle? Kuinka suuren osuuden esteettömyysdirektiivistä aiheutuvista kokonaiskustannuksista ne muodostaisivat?**

Kynnys katsoo, ettei lakiesityksessä valittu sääntelytapa riittävästi edistä yhdenvertaisuutta vammaisten ihmisten kesken tai suhteessa vammattomiin. Kynnys painottaa esteettömien palveluiden ja tuotteiden sääntelyratkaisuksi, että rakennetun ympäristön esteettömyysvaatimuksia sovelletaan heti muiden esteettömyysvaatimusten kanssa. Esteetön rakennettu ympäristö on aivan yhtä tärkeässä asemassa kuin esteettömät tuotteet tai palvelut.

YK:n vammaiskomitean yleiskommentissa(CRPD/C/GC/2) No. 2 (2014) todetaan, että esteettömyys (1.) on edellytys vammaisten ihmisten itsenäisen elämän ja täysimääräisen osallisuuden sekä yhdenvertaisuuden saavuttamiseksi.

Esteetön rakennettu ympäristö on käsitelty keveästi ja vain osittain. Myöskään ympäristön korjaamiseen ja sen kustannusvaikutuksiin ei ole paneuduttu riittävästi. Tekstissä ei käy ilmi, että esteettömyys muodostaa aina ketjun: väylän digitaaliselle laitteelle tms. tulee olla esteetön kaikilta osin- muuten palvelua ei ole mahdollisuus kaikkien kuluttajien käyttää.

Esteetön ympäristö on kuitenkin aivan yhtä tärkeässä asemassa kuin esteetön palvelu – esteetöntä palvelua ei ole ilman esteetöntä toimintaympäristöä. Taloudelliset vaikutukset esteettömän ympäristön nykytilan selvittämiseksi, rakentamiseksi ja ylläpitämiseksi ovat suuret, sillä esteettömyysosaajia on vähän. Rahallisia summia on vaikea arvioida, sillä ympäristö on monin tavoin esteellistä. Toisaalta välittömät kustannukset voivat maksaa itsensä takaisin monin eri tavoin - esimerkiksi mahdollisesti vähentyneenä erityispalveluiden tarpeena, mahdollisuutena osallistua yhteiskuntaan ja työelämään paremmin elämän eri vaiheissa.

Kynnys on toista mieltä lakiesityksessä esitetystä väitteestä, jonka mukaan ”velvoitteet rakennetulle ympäristölle on määritelty direktiivin liitteessä varsin yleisellä tasolla.” EU:n esteettömyysdirektiivin liitteessä III on kuitenkin eritelty yksityiskohtaisesti, millaisia kohteita esteettömyysvaatimukset koskisivat kuten esimerkiksi kulkureittejä itsepalveluperiaatteella toimiville maksupäätteille tai lippu- ja maksuautomaateille. Esimerkiksi myös pyörätuolinkäyttäjän tulee voida asioida ko. maksupäätteillä yhdenvertaisesti muiden kanssa. Lisäksi liitteen III kohdassa g) palvelun tarjoamisessa käytettävien laitteiden ja järjestelyjen käyttö edellyttäisi oikean korkeuden arviointia, että myös pyörätuolista käsin tai lyhytkasvuiset ihmiset voivat niitä käyttää yhdenvertaisesti muiden kanssa.

Direktiivin tavoitteena on parantaa vammaisten ihmisten itsenäisen asioinnin mahdollisuutta, mikä edellyttää myös rakennetun ympäristön esteettömyyttä. Direktiiviä toimeenpantaessa ei voida luoda tilanteita, joissa esimerkiksi asiakaspalvelupäätte on sinänsä teknisesti esteetön, mutta vammainen henkilö ei ympäristön esteellisyyden vuoksi pääse käyttämään sitä.

Samalla tavalla ongelmallista se, että vaikka direktiivin soveltamisalaan kuuluvat audiovisuaalisiin sisältöpalveluihin pääsyn tarjoavat palvelut, niin sen soveltamisalaan eivät kuulu itse tarjoamisen kohteena olevat audiovisuaalisen sisältöpalvelut, joka saattavat olla esteellisiä esimerkiksi kognitiivisesti vammaiselle henkilölle. Kummassakaan tapauksessa esteettömyys ei aidosti toteudu. Tämän vuoksi myös kognitiivinen esteettömyys, ymmärrettävyys ja esimerkiksi selkokielen käyttö on välttämätöntä huomioida. Myös se, että tieto esteettömistä vaihtoehtoista ei välity käyttäjille luo tosiasiaa esteitä.

Liite III rakennetusta ympäristöstä olisi tärkeä implementoida Suomen lainsäädäntöön. Mikäli sitä ei toteuteta tätä esitystä koskevan lainsäädäntöhankkeen yhteydessä, on erittäin tärkeää, että rakennetun ympäristön esteettömyyttä koskeva lainsäädäntöhanke käynnistetään nopealla aikataululla.

Rakennetun ympäristön esteettömyyden jättäminen pois tässä vaiheessa kansallisesta lainsäädännöstä tarkoittaa, ettei Suomi toimeenpane YK:n vammaissopimusta täysimääräisesti, koska ympäristö on yleissopimuksessa mainittu erikseen. YK:n vammaissopimuksen mukaan ”kaikille sopiva suunnittelu tarkoittaa tuotteiden, ympäristöjen, ohjelmien ja palvelujen suunnittelua sellaisiksi, että kaikki ihmiset voivat käyttää niitä mahdollisimman laajasti ilman mukautuksia tai erikoissuunnittelua.”

Muita huomioita esityksestä

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

-

Välmaa Mikael
Kynnys ry